Değerler Eğitimi Dergisi
Cilt 9, No. 22, 161-180, Aralık 2011
© Değerler Eğitimi Merkezi

İlköğretim Öğrencilerinin Demokratik Tutum Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*

Sedef Nazlı Ural** Halil İbrahim Sağlam***

Özet- Bu araştırma, ilköğretim öğrencilerinin demokratik tutum düzeylerini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Bu amaçla tek boyutlu 34 maddeden oluşan Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı .94 olan bir ölçme aracı kullanılmıştır. Araştırmaya, 2008-2009 eğitim öğretim yılında 471'i kız, 439'u erkek olmak üzere toplam 910 ilköğretim öğrencisi katılmıştır. Çözümlemede, Kolmogorov-Smirnov testi sonucuna göre anne eğitim, baba eğitim, anne ve baba iş durumları için non-parametrik testlerden Kruskal-Wallis H testi yapılmıştır. Kruskal-Wallis testi sonucunda anlamlı çıkan farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için Mann-Whitney U testi yapılmıştır. Cinsiyet ve sınıf düzeyi değişkenleri ile ilgili verilerin analizinde istatistiksel teknik olarak parametrik testlerden t testi yapılmıştır. İlköğretim öğrencilerin demokratik tutum düzeylerinin cinsiyet bakımından kız öğrenciler lehine; anne eğitim durumu bakımından annesi okumayazma bilmeyenlerin aleyhine anlamlı şekilde farklılaştığı görülmüştür. Öğrencilerin sınıf düzeylerinin, babalarının eğitim durumunun, annelerinin iş durumunun ve babalarının iş durumunun demokratik tutum düzeylerini anlamlı bir şekilde farklılaştırmadığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler- İlköğretim, Sosyal bilgiler, Demokratik tutum, Demokratik Değer.

* Bu çalışmada birinci yazarın yüksek lisans tezinden yararlanılmıştır.

** Yüksek Lisans Mezunu, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

*** Yrd. Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü

Giriş

Demokrasi, insanın, insan olması sebebiyle doğuştan getirdiği hakları üzerine kurulmuş olmasından dolayı, kanunlar karşısında bireylerin eşitliği prensibini içinde barındırmaktadır. Demokratik sistemler içerisinde hiç kimseye ya da zümreye ayrım yapılması düşünülemez. Temelini hoşgörünün oluşturduğu demokrasi, farlılıkların saygı ile karşılandığı bir ortam oluşturmayı hedeflemektedir (Kaymakcan, 2007). Ülkemizde, eğitim sistemi vasıtasıyla demokrasinin bir yaşam biçimi haline getirilmesi ve demokratik değerlerin benimsenmesi amaçlanmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti'nin bir hukuk devleti olmasından hareketle bireylerine, vatandaşlık bilincinin kazandırılması, demokrasi ilkelerinin ve davranış ölçütlerinin benimsetilmesi gerekmektedir.

Kişilerin haklarına saygılı, anlayışlı, empati kurabilen, sorumluluklarının bilincinde olan bireylerin yetiştirilmesi hem ülkemiz hem de demokrasinin sağlıklı bir şekilde uygulanabilmesi ve yaşatılabilmesi açısından son derece önemlidir. Bu anlamda ilköğretim öğrencilerinin demokrasiyi içselleştirip bir yaşam biçimine dönüştürebilmeleri, kendilerini karşısındaki insanların yerine koyup onların sorunlarını anlamaya çalışmaları, insanları yargılamadan fikirlerine saygı duymayı öğrenmeleri bakımından sosyal bilgiler önemli bir misyonu yerine getirebilir.

Demokrasilerin eğitime olan ihtiyacı, yaşamı organize etmeyi hedefleyen diğer sistemlerden farklı değildir. Her sistem gibi demokrasi de varlığını sürdürebilmek için kendi değerlerini benimsemiş insanlara ihtiyaç duymaktadır. Bu ihtiyacı karşılamanın en sağlıklı ve güvenilir yolu eğitimden geçmektedir (Edwars, 2008; Yeşil, 2010). Demokrasi, ancak demokratik bir ortamda pratiği yapılarak öğrenilebilir. Eğitimin her aşamasında öğretmenler öğrencilerine karşı hoşgörülü olmada, haklarına saygı göstermede, tarafsız davranmada, farklı görüşlere açık olmada, yol gösterici olmada, tutarlı demokratik davranışlar göstermede örnek davranışlar sergilerlerse bu, uzun yıllar verilecek demokrasi derslerinden çok daha etkili olabilir (Gömleksiz, 1990). Demokratik bir toplum, bireylerin demokratik bir anlayışla yetiştirilmeleriyle oluşturulabilir. Bu anlamda demokratik değerlerin benimsetilip yaşam biçimi haline dönüştürülmesinde ilköğretim büyük bir öneme sahiptir.

Öğrencilerin gelecekte demokratik vatandaşlar olarak toplumda etkin görevler alması bekleniyorsa, demokrasinin gerektirdiği bilgi, beceri ve tutumları okulda yaşayarak öğrenmelidirler (Farrel, 1998). Demokrasinin yaşatılması için

topluma uyum sağlayabilen, sorumluluk alabilen etkin ve bilgin vatandaşlara ihtiyaç vardır. Bu nedenle her vatandaş demokratik bir eğitim süreci geçirerek demokrasiye dair bazı anlayışları kazanmalıdır. Sosyal Bilgiler dersi demokrasiye temel oluşturacak bilgi ve becerileri küçük yaştan itibaren öğretme görevi yönünden büyük önem taşımaktadır. Sosyal Bilgiler dersinin temel amacı demokratik, çağdaş bir toplum için etkin ve katılımcı vatandaşlar yetiştirmektir (Öztürk ve Otluoğlu, 2002).

Literatürde demokrasi ve demokratik eğitimle ilgili teorik çalışmaların (Büyükdüvenci, 1990; Dewey, 1996; Kıncal ve Işık, 2003; Kepenekçi, 2003; Güven ve Akkuş, 2004; Yeşil ve Aydın, 2007; Hotoman, 2010) yanında uygulamalı ya da betimleyici araştırmaların (Sağlam, 2000; Doğanay, Çuhadar ve Sarı, 2004; Karadağ, Baloğlu ve Yalçınkayalar, 2006; Genç ve Kalafat, 2008; Ercoşkun ve Nalçacı, 2008; Morrison, 2008; Akın ve Özdemir, 2009; Çankaya, 2010; Yazıcı, 2011; Ektem ve Sünbül, 2011) ve ölçek geliştirme çalışmalarının (Gözütok, 1995; Zencirci, 2003; Selvi, 2006; Sarı, Sarı ve Ötünç, 2008; Yeşil, 2010) da yer aldığı görülmektedir. Bu çalışmalar büyük ölçüde öğretmen adaylarının, öğretim elemanlarının, öğretmenlerin ve yöneticilerin demokratik düzeylerinin belirlenmesi amacıyla yapılmıştır. İlköğretim öğrencilerinin demokratik tutumlarına yönelik çalışmaların sınırlılığı dikkat çekmektedir. Bu durum dikkate alınarak ilköğretim 6. ve 7. sınıf öğrencilerinin demokratik tutum düzeylerinin tespit edilmesi araştırmanın temel amacı olarak belirlenmiştir. Ayrıca, ilköğretim öğrencilerinin demokratik tutum düzeylerinin cinsiyet, sınıf düzeyi, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu, anne ve baba iş durumu değişkenleri bakımından farklılaşıp farklılaşmadığının belirlenmesi amaçlanmıştır.

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, tarama modellerinden karşılaştırma türü ilişkisel tarama ile yapılmıştır. Tarama modelleri, geçmişte ya da şu anda var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir. Bu modellerde esas amaç, var olan durumu olduğu gibi betimlemektir. Karşılaştırma türü ilişkisel tarama modellerinde, en az iki değişken bulunup bunlardan birine göre gruplar oluşturularak diğer değişkene göre aralarında bir farklılaşma olup olmadığı incelenir (Karasar, 1994). Karşılaştırma türü ilişkisel tarama niteliğinde olan bu araştırma ile ilköğretim öğrencilerinin demokratik tutum düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi amaçlanmıştır.

Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini, 2008-2009 eğitim öğretim yılında Sakarya ilinin Serdivan ve Adapazarı ilçelerindeki ilköğretim okullarının 6. ve 7. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini, Mehmet Zorlu, Büyük Gazi, Sabiha Hanım ve Güneşler Talat Tömekçe İlköğretim Okullarında öğrenim gören öğrencilerden olasılıksız örnekleme biçimlerinden tesadüfî yöntemle (Karasar, 1994) seçilen 471'i kız (% 51) 439'u erkek (% 49) olmak üzere toplam 910 altıncı ve yedinci sınıf öğrencisi oluşturmaktadır. Ölçme araçları izin yazılarıyla birlikte Sakarya ilindeki 4 resmi ilköğretim okuluna araştırmacılar tarafından getirilmiştir. Okul yönetimiyle görüşüldükten sonra sosyal bilgiler öğretmenlerine açıklamalar yapılmıştır. Daha sonra araştırmacılar sosyal bilgiler öğretmenleriyle birlikte sınıfa girmiş öğrencilere açıklamalar yapmış ve ölçekleri uygulamış ve aynı saatte ölçekleri toplamıştır. Araştırmacılar, dağıttığı toplam 1010 veri toplama aracından 995'ini geri almıştır. Veri toplama araçlarından 85'i gerek boş bırakıldığından gerekse amaca uygun olarak doldurulmadığı belirlendiğinden değerlendirme dışında tutulmuştur. Sonuç olarak 910 veri toplama aracı değerlendirilmeye alınmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerinin kişisel özellikleri Tablo 1'de gösterilmektedir.

Tablo 1:
Araştırmaya Katılan İlköğretim 6. ve 7. Sınıf Öğrencilerinin Kişisel Özellikleri

Değişkenler		F	%
Cinsiyet	Kız	471	51
	Erkek	439	49
Okuduğu sınıf	6. Sınıf	436	48
	7. Sınıf	474	52
Anne eğitim durumu	Okuma yazma bilmiyor	41	5
	İlkokul Mezunu	485	53
	Ortaokul Mezunu	155	17
	Lise Mezunu	211	23
	Üniversite Mezunu	18	2
Baba eğitim durumu	Okuma yazma bilmiyor	14	2
	İlkokul Mezunu	248	27
	Ortaokul Mezunu	225	25
	Lise Mezunu	373	41
	Üniversite Mezunu	50	5

Anne iş durumu	Ev Hanımı	787	86
	İşçi	41	5
	Memur	28	3
	Diğer	54	6
	Çiftçi	56	6
Baba iş durumu	İşçi	263	29
	Memur	107	12
	Diğer	484	53

Tablo 1'de araştırmaya katılan ilköğretim öğrencilerinin cinsiyet, sınıf düzeyi, anne eğitim, baba eğitim, anne iş ve baba iş durumlarına göre dağılımları yer almaktadır. Tablo 1 incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin % 51'inin kız, % 49'unun erkek öğrencilerden oluştuğu görülmektedir. Sınıf düzeyleri bakımından öğrenciler incelendiğinde % 48'inin altıncı sınıfa, % 52'sinin yedinci sınıfa devam ettiği anlaşılmaktadır. Öğrencilerin annelerinin eğitim durumu incelendiğinde % 5'inin annesinin okuma yazma bilmediği, % 53'ünün annesinin ilkokul, % 17'sinin annesinin ortaokul, % 23'ünün annesinin lise, % 2'sinin annesinin üniversite mezunu olduğu; babalarının eğitim durumu incelendiğinde % 2'sinin babasının okuma yazma bilmediği, % 27'sinin babasının ilkokul, % 25'inin babasının ortaokul, % 41'inin babasının lise, % 5'inin babasının üniversite mezunu olduğu görülmektedir. Öğrencilerin annelerinin iş durumu incelendiğinde % 86'sının annesinin ev hanımı, % 5'inin annesinin işçi, % 3'ünün annesinin memur, % 6'sının annesinin diğer grubunda olduğu; babalarının iş durumu incelendiğinde % 6'sının babasının çiftçi, % 29'unun babasının işçi, % 12'sinin babasının memur, % 53'ünün babasının diğer grubunda olduğu görülmektedir.

Veri Toplama Aracı

İlköğretim öğrencilerinin demokratik tutumlarını incelemek amacıyla öğrencilerin görüşlerinin alınmasına yönelik olarak hazırlanan veri toplama aracının geliştirilmesi birkaç aşamadan oluşmaktadır: Öncelikle araştırmacılar tarafından literatür incelemesi yapılmış, ayrıca öğretmen ve öğrencilerle görüşülmüştür. Literatürden elde edilen bilgiler doğrultusunda araştırmacılar tarafından 40 maddelik bir madde havuzu oluşturulmuştur. Daha sonraki aşamada ise 40 madde sosyal bilgiler eğitimi, araştırma yöntemleri ve istatistik alanı uzmanı olan 3 öğretim üyesine anlaşılabilirlik, ifadelendirme ve demokratik tutumu ne ölçüde ölçebildiği açısından incelettirilmiş; kapsam ve görünüş geçerliğine sahip olup

olmadığı konusunda görüş alınmıştır. Burada Balcı' nın (2004) "Kapsam geçerliği, ölçeğin ölçülmek isteneni ölçüp ölçmediği ile ilgilidir ve uzman görüşüne dayalı olarak açıklanabilir" biçimindeki görüşünden hareket edilmiştir. Uzmanların görüş ve önerileri doğrultusunda taslak ölçekte çeşitli düzeltmeler yapılmıştır. Bazı maddeler çıkarılırken, bazıları yeniden düzenlenmiş ve ölçeğe yeni maddeler eklenmiştir. Böylece 35 maddelik ölçek uygulama için hazır hale getirilmiştir. Ölçekte yer alan maddelerle ilgili örneklemdeki deneklerin görüşleri için 5'li Likert tipi dereceleme kullanılmıştır. Bu dereceleme, hiç katılmıyorum (1), biraz katılıyorum (2), kararsızım (3), oldukça katılıyorum (4), tamamen katılıyorum (5) şeklinde puanlandırılmıştır. Ölçekten alınacak puanlar 34-170 arasında değişmektedir ve en yüksek puan demokratik tutum düzeyinin en yüksek olduğunu gösterir.

Yapı geçerliği ve güvenirlik çalışmaları için ölçek çalışma grubuna uygulanmıştır. Bu uygulamadan elde edilen veriler doğrultusunda yapı geçerliği için "açımlayıcı faktör analizi" uygulanmıştır. Açımlayıcı faktör analizinde ölçekte yer alacak maddelerin belirlenmesinde maddelerin yük değerlerinin en az .30 olmasına dikkat edilmiştir (Büyüköztürk, 2009). Bunun yanında yapı geçerliliği esnasında 25 derecelik "varimaks" eksen döndürmesi yapılmıştır. Ölçeğin güvenirliğine de iç tutarlık katsayısı ile bakılmıştır. Açımlayıcı faktör analizinde yapıyı bozan madde ölçekten çıkarılmış, 34 maddelik ölçeğe tekrar faktör analizi uygulanmıştır. Faktör analizi yapabilmek için öncelikle KMO ve Bartlett Sphericity testi değerlerine bakılmıştır. KMO değeri .96 ve Bartlett Sphericity testine (χ^2=13150.750, p=.000) bakılarak elde edilen veriler anlamlı farklılık gösterdiği için ölçeğin faktör analizinin yapılmasının uygun olduğuna karar verilmiştir (Büyüköztürk, 2009).

Tablo 2:
Demokratik Tutum Ölçeği Düzeltilmiş Madde-Test Korelasyonları ve Faktör Yükleri

Madde	F. Yük.	*r	Madde	F. Yük.	*r	Madde	F. Yük.	*r
m1	.49	.46	m13	.65	.62	m25	.66	.62
m2	.54	.51	m14	.54	.52	m26	.60	.56
m3	.31	.30	m15	.47	.45	m27	.68	.64
m4	.53	.50	m16	.61	.57	m28	.64	.59
m5	.55	.52	m17	.59	.56	m29	.67	.64
m6	.65	.62	m18	.57	.53	m30	.65	.61
m7	.63	.60	m19	.50	.51	m31	.64	.61
m8	.67	.64	m20	.53	.50	m32	.67	.62
m9	.60	.57	m21	.70	.67	m33	.67	.64
m10	.62	.59	m22	.69	.66	m34	.64	.60
m11	.54	.51	m23	.58	.54			
m12	.62	.58	m24	.65	.61			

*r: Madde-toplam korelasyonu

Tablo 2 incelendiğinde faktör analizi sonucunda ölçeğin 34 maddeden oluşan tek boyutlu bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. Ölçekte yer alan madde toplam korelasyonu .30-.67 arasında; faktör yük değerleri .31 -.71 arasında değişmekte ve varyansın % 36.3'ünü açıklamaktadır. Alpha güvenirlik katsayısı ise .94'tür. Güvenirlik katsayısı .60 ve üstünde olan ölçekler oldukça güvenilir, .80 ve üstünde olan ölçekler ise yüksek düzeyde güvenilir ölçekler olarak kabul edilmektedir (Özdamar, 1999).

Tablo 3:

Her Bir Madde İçin Alt ve Üst Grupların Karşılaştırılması

		Alt Grup (%27)		Üst Grup (%27)					Alt Grup (%27)		Üst Grup (%27)		
M	**N**	$\overline{\times}$	**ss**	$\overline{\times}$	**ss**	**t**	**M**	**N**	$\overline{\times}$	**ss**	$\overline{\times}$	**ss**	**t**
1	246	3.93	1.07	4.68	.53	-9.842*	18	246	2.91	1.33	4.20	.93	-12.401*
2	246	2.43	1.37	3.62	1.31	-9.800*	19	246	3.36	1.27	4.23	.96	-8.576*
3	246	2.28	1.31	2.93	1.56	-4.960*	20	246	3.65	1.35	4.81	.60	-12.278*
4	246	3.22	1.17	4.23	.99	-10.272*	21	246	3.67	1.27	4.87	.35	-14.282*
5	246	2.73	1.33	4.22	.96	-14.147*	22	246	3.20	1.29	4.40	.91	-11.890*
6	246	2.86	1.40	3.74	1.36	-7.055*	23	246	3.68	1.34	4.80	.55	-12.029*
7	246	2.91	1.46	3.28	1.63	-2.586*	24	246	3.58	1.41	4.76	.59	-12.045*
8	246	3.23	1.23	3.90	1.23	-6.966*	25	246	3.92	1.12	4.84	.48	-11.752*
9	246	3.25	1.12	4.33	.86	-8.933*	26	246	3.66	1.16	4.79	.51	-13.968*
10	246	3.12	1.42	4.29	1.04	-10.437*	27	246	3.53	1.38	4.79	.55	-13.244*
11	246	2.96	1.33	3.81	1.32	-7.124*	28	246	3.68	1.10	4.77	.57	-13.666*
12	246	2.98	1.38	3.47	1.41	-3.039*	29	246	3.64	1.19	4.84	.48	-14.577*
13	246	3.32	1.16	4.08	1.20	-7.671*	30	246	3.42	1.26	4.75	.67	-14.543*
14	246	3.04	1.27	3.82	1.34	-6.595*	31	246	3.00	1.43	4.39	1.11	-11.937*
15	246	3.10	1.34	4.03	1.17	-8.162*	32	246	3.64	1.35	4.80	.48	-12.584*
16	246	3.45	1.38	3.54	.89	-10.419*	33	246	3.62	1.23	4.82	.46	-14.257*
17	246	3.47	1.26	4.31	.95	-8.360*	34	246	3.30	1.23	4.75	.53	-16.934*

*p<.001

Tablo 3'te Demokratik Tutum Ölçeğini oluşturan 34 maddenin her birinin madde ayırt edicilik özelliklerini ortaya koyabilmek amacıyla, 910 öğrencinin ölçekten aldıkları toplam puanlar küçükten büyüğe doğru sıralanmıştır. Alt ve üst gruplar içinde bulunan katılımcıların toplam puan ortalamaları t testi ile her bir madde için karşılaştırılmıştır. Tablo 3 incelendiğinde %27'lik alt ve üst grupların madde puanlarındaki farklara ilişkin t (sd=490) değerlerinin -16.934

ile -2.586 arasında değiştiği görülmektedir. Ayrıca bütün maddelerin p<.001 düzeyinde anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuçlar, ölçeğin güvenilir olduğunu göstermektedir.

İşlem

Verilerin analizine başlanmadan önce, veri toplama araçları kontrol edilerek sıralanmış, veri toplama araçları yoluyla elde edilen veriler tanımlanmış ve SPSS programına yüklenmiştir. Bu veriler araştırmanın alt problemlerine göre analiz edilmiştir. Öncelikle verilerin normal dağılıma uygunluğunu ortaya koymak amacıyla Kolmogorov-Smirnov testi yapılmıştır. Kolmogorov-Smirnov testi sonucuna göre p değeri p<.05 düzeyinde anlamlı bir farklılık gösterdiği için dağılımların normal olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bundan dolayı söz konusu değişkenler için parametresiz testlerden Kruskal Wallis H testi yapılmıştır. Kruskal-Wallis H testi sonucunda anlamlı çıkan farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için Mann-Whitney U testi yapılmıştır. Cinsiyet ve sınıf düzeyi değişkenleri ile ilgili verilerin analizinde istatistiksel teknik olarak parametrik testlerden t testi yapılmıştır.

Bulgular

Bu bölümde, araştırma ile elde edilen bulgular araştırmanın alt problemleri doğrultusunda ele alınmaktadır. Bu bağlamda; "demokratik tutum ölçeği"ne ilişkin betimsel veriler ortaya konulduktan sonra ilköğretim 6. ve 7. sınıf öğrencilerinin cinsiyet, sınıf düzeyi, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu, anne iş durumu ve baba iş durumu değişkenleri açısından "demokratik tutum düzeyi" bakımından bir farklılaşma olup olmadığına ilişkin sorulara cevap aranmıştır.

Tablo 4:
İlköğretim Öğrencilerinin Demokratik Tutum Ölçeği'nden Aldıkları Puanların Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmaları

Ölçeğin Adı	N	$\overline{x}$	ss
Demokratik Tutum Ölçeği	910	3.94	15.30

Tablo 4 incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin Demokratik Tutum Ölçeği'nden aldıkları puanın aritmetik ortalamasının 3.94 olduğu görülmektedir. Bu durum, öğrencilerin demokratik tutumlarının "oldukça katılıyorum" düzeyinde olduğunu göstermektedir. Bu da öğrencilerin demokratik tutum düzeylerinin en üst düzeye ulaştırılması için çaba sarfedilmesini gerektirmektedir.

Tablo 5:
İlköğretim Öğrencilerinin Cinsiyetlerine Göre Demokratik Tutumlarına İlişkin t Testi

Değişken	Cinsiyet	N	$\overline{X}$	Ss	T	sd	p
Demokratik tutum	Kız	471	4.05	.369	8.150	908	.000
	Erkek	439	3.82	.495			

Tablo 5'te ilköğretim öğrencilerinin cinsiyetleri açısından demokratik tutum düzeylerine ilişkin puanlarına ait aritmetik ortalamaları ve standart sapmaları görülmektedir. Tablo 5 incelendiğinde, öğrencilerin demokratik tutum düzeyleri cinsiyetlerine göre ($t_{0.05:\ 908}$=8.150; p<.05) kız öğrenciler lehine farklılaşmaktadır. Kız öğrencilerin demokratik tutumlarına ait aritmetik ortalamaların ($\overline{X}$ =4.05), erkek öğrencilerin demokratik tutumlarına ait aritmetik ortalamalara ($\overline{X}=3.82$) göre yüksek olduğu görülmektedir. Bu da kız öğrencilerin demokratik tutum düzeylerinin erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Tablo 6:
İlköğretim Öğrencilerinin Okudukları Sınıfa Göre Demokratik Tutumlarına İlişkin t Testi Sonuçları

Değişken	Sınıf	N	$\overline{X}$	ss	T	sd	p
Demokratik tutum	6. Sınıf	436	3.94	.426	.351	908	.726
	7. Sınıf	474	3.93	.471			

Tablo 6'da ilköğretim öğrencilerinin öğrenim gördükleri sınıfa göre demokratik tutum düzeylerine ilişkin puanlarına ait aritmetik ortalamaları ve standart sapmaları görülmektedir. Tablo 6 incelendiğinde, öğrencilerin demokratik tutumları öğrenim gördükleri sınıf düzeyine göre anlamlı ($t_{0.05:\ 908}$=351; p<.05) bir şekilde farklılaşmamaktadır. Bu durum öğrencilerin sınıf düzeylerinin demokratik tutumlarında bir farklılığa yol açmadığını göstermektedir.

Tablo 7:
İlköğretim Öğrencilerinin Anne Eğitim Durumuna Göre Demokratik Tutumlarına İlişkin Görüşlerine Ait Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

Anne eğitim durumu	N	Sıra Ort. (SO)	sd	χ^2	p	Fark
Okuma yazma bilmiyor	41	337.46				
İlkokul	485	450.18				1-2
Ortaokul	155	458.00	4	11.626	.020	1-3
Lise	211	486.78				1-4
Üniversite	18	479.39				1-5
Toplam	910					

Tablo 7'de ilköğretim öğrencilerinin annelerinin eğitim durumuna göre demokratik tutum düzeylerine ilişkin görüşleri yer almaktadır. Tablo 7 incelendiğinde öğrencilerin annelerinin eğitim durumuna göre demokratik tutum düzeylerine ilişkin görüşleri (χ^2=11.626) anlamlı (p<.05) bir şekilde farklılaşmaktadır. Annesi ilkokul (SO=450.18), ortaokul (SO=458.00), lise (SO=486.78) ve üniversite mezunu olan öğrencilerin (SO=479.39) annesi okuma yazma bilmeyen öğrencilere göre (SO=337.46) demokratik tutum düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmektedir. Bunun yanında, annesi üniversite mezunu olanlar hariç, öğrencilerin annelerinin eğitim düzeyi arttıkça öğrencilerin demokratik tutum düzeylerine ilişkin görüşlerine ait sıra ortalamalarının yükseldiği görülmektedir. Bu, anne eğitiminin öğrencilerin davranışlarına yansımasını göstermesi bakımından önemli görülmüştür.

Tablo 8:
İlköğretim Öğrencilerinin Baba Eğitim Durumuna Göre Demokratik Tutumlarına İlişkin Görüşlerine Ait Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

Baba eğitim durumu	N	Sıra Ort. (SO)	Sd	χ^2	p
Okuma yazma bilmiyor	14	473.93			
İlkokul	248	442.55			
Ortaokul	225	460.71	4	1.726	.786
Lise	373	455.38			
Üniversite	50	492.03			
Toplam	910				

Tablo 8'de ilköğretim öğrencilerinin babalarının eğitim durumuna göre demokratik tutum düzeylerine ilişkin görüşleri yer almaktadır. Tablo 8 incelendiğinde öğrencilerin babalarının eğitim durumuna göre demokratik tutum düzeylerine ilişkin görüşleri (χ^2=1.726) anlamlı bir şekilde farklılaşmamaktadır (p>.05). Babası okuma yazma bilmeyen öğrencilerin demokratik tutum düzeylerine ilişkin görüşlerine ait sıra ortalamalarının (SO=473.93), babası ilkokul mezunu olanların görüşlerine ait sıra ortalamalarının (SO=442.55), babası ortaokul mezunu olanların görüşlerine ait sıra ortalamalarının (SO=460.71), babası lise mezunu olanların görüşlerine ait sıra ortalamalarının (SO=455.38) ve babası üniversite mezunu olan öğrencilerin görüşlerine ait sıra ortalamalarının (SO=492.03) olduğu görülmektedir. Bu durumda öğrencilerin demokratik tutum düzeylerinin baba eğitim düzeyi değişkenine göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşılabilir.

Tablo 9:
İlköğretim Öğrencilerinin Anne İş Durumuna göre Demokratik Tutumlarına İlişkin Görüşlerine Ait Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

Anne iş durumu	N	Sıra Ort. (SO)	Sd	χ^2	p
Ev hanımı	787	453.34			
İşçi	41	473.49			
Memur	28	515.93	3	1.869	.600
Diğer	54	442.01			
Toplam	910				

Tablo 9'da ilköğretim öğrencilerinin annelerinin iş durumuna göre demokratik tutum düzeylerine ilişkin görüşleri yer almaktadır. Tablo 9 incelendiğinde öğrencilerin annelerinin iş durumuna göre demokratik tutum düzeylerine ilişkin görüşleri (χ^2=1.869) anlamlı bir şekilde farklılaşmamaktadır (p>.05). Annesi ev hanımı olan öğrencilerin demokratik tutum düzeylerine ilişkin görüşlerine ait sıra ortalamalarının (SO=453.34), annesi işçi olanların görüşlerine ait sıra ortalamalarının(SO=473.49), annesi memur olanların görüşlerine ait sıra ortalamalarının (SO=515.93), annesi "diğer" olanların görüşlerine ait sıra ortalamalarının (SO=442.01) olduğu görülmektedir. Bu durumda öğrencilerin demokratik tutum düzeylerinin anne iş durumuna göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşılabilir.

Tablo 10:
İlköğretim Öğrencilerinin Baba İş Durumuna göre Demokratik Tutumlarına İlişkin Görüşlerine Ait Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

Baba iş durumu	N	Sıra Ort.	Sd	χ^2	p
Çiftçi	56	422.04			
İşçi	263	470.00			
Memur	107	475.08	3	2.791	.425
Diğer	484	447.16			
Toplam	910				

Tablo 10'da ilköğretim öğrencilerinin babalarının iş durumuna göre demokratik tutum düzeylerine ilişkin görüşleri yer almaktadır. Tablo 10 incelendiğinde öğrencilerin babalarının iş durumuna göre demokratik tutum düzeylerine ilişkin görüşleri (χ^2=2.371) anlamlı bir şekilde farklılaşmamaktadır (p>.05). Babası çiftçi olan öğrencilerin demokratik tutum düzeylerine ilişkin görüşlerine ait sıra ortalamalarının (SO=422.04), babası işçi olanların görüşlerine ait sıra ortalamalarının(SO=470.00), babası memur olanların görüşlerine ait sıra ortalamalarının (SO=475.08), babası "diğer" olanların görüşlerine ait sıra ortalamala-

rının (SO=447.16) olduğu görülmektedir. Bu durumda öğrencilerin demokratik tutum düzeylerinin baba iş durumuna göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşılabilir.

Tartışma Sonuç ve Öneriler

İlköğretim 6. ve 7. sınıf öğrencilerinin demokratik tutum düzeylerini belirlemek amacıyla yapılan bu araştırma sonucunda, öğrencilerin demokratik tutum düzeylerine ilişkin puanlarının aritmetik ortalamasının 3.94 olduğu görülmüştür. Bu durum, öğrencilerin demokratik tutumlarının "oldukça katılıyorum" düzeyinde olduğunu göstermektedir. Bu da öğrencilerin demokratik tutum düzeylerinin en üst düzeye ulaştırılması için çaba sarfedilmesini gerektirmektedir.

Öğrencilerin demokratik tutum düzeylerinin cinsiyetlerine göre kız öğrenciler lehine anlamlı bir şekilde farklılaştığı ($p<.05$) bulunmuştur. Bu da kız öğrencilerin demokratik tutum düzeylerinin erkek öğrencilere göre yüksek olduğunu göstermektedir. Bu durum, Sağlam'ın (2000) sosyal bilgiler dersinin demokratik tutum kazandırmadaki rolü ile ilgili çalışmasındaki kız öğrenciler lehine bulduğu sonuçlarla benzerlik göstermektedir. Ayrıca, Genç ve Kalafat'ın (2008) öğretmen adaylarına yönelik çalışmaları bu sonuçlarla benzerlik taşımaktadır. Aynı benzerlik Yazıcı'nın (2011), Ercoşkun ve Nalçacı'nın (2008) araştırmalarında da görülmektedir. Bundan başka Akın ve Özdemir'in (2009) araştırma sonuçlarıyla da benzerlik göstermektedir. Adı geçen araştırmacılar demokratik değerlerden eğitim hakkı, dayanışma ve özgürlükle ilgili yaptıkları araştırmada eğitim hakkı ile ilgili kadın ve erkek öğretmen adaylarının görüşlerinin farklılaşmadığını; dayanışma ve özgürlük ile ilgili olarak kadın öğretmen adayları lehine anlamlı bir farklılaşmanın olduğunu tespit etmişlerdir. Bu sonuçlar kız öğrencilerin ve kadınöğretmen adaylarının daha demokratik davranışlara sahip olduğunu göstermesi bakımından hem önemlidir hem de ümit vericidir. Geleceğin anneleri olan kızlar aynı zamanda çocuklarının ilk öğretmenleri olacaklardır. Bu noktadan hareketle yetiştirecekleri çocukların demokratik tutum düzeylerinin yüksek olması beklenmektedir. Bu araştırmalardan farklılık arz eden bir başka araştırmada Karadağ, Baloğlu ve Yalçınkayalar (2006) öğretmenlerin cinsiyetinin benimsedikleri demokratik değer açısından bir farklılığa yol açmadığı sonucuna ulaşmışlardır.

Öğrencilerin demokratik tutumları öğrenim gördükleri sınıf düzeyine göre anlamlı ($p<.05$) bir şekilde farklılaşmamaktadır. Bu durum öğrencilerin sınıf düzeylerinin demokratik tutumlarında bir farklılığa yol açmadığını göstermektedir. Bu durum Genç ve Kalafat'ın (2008) öğretmen adaylarının sınıf düzeyinin

demokratik tutumlarında bir farklılaşmaya neden olmadığı yönündeki araştırma sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir. Aynı benzerlik Yazıcı'nın (2011) araştırmasında da görülmektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin annelerinin eğitim durumuna göre demokratik tutum düzeylerine ilişkin görüşleri anlamlı ($p<.05$) bir şekilde farklılaşmaktadır. Annesi ilkokul, ortaokul, lise ve üniversite mezunu olan öğrencilerin; annesi okuma yazma bilmeyen öğrencilere göre demokratik tutum düzeylerinin yüksek olduğu görülmüştür. Bunun yanında, annesi üniversite mezunu olanlar hariç, öğrencilerin annelerinin eğitim düzeyi arttıkça öğrencilerin demokratik tutum düzeylerine ilişkin görüşlerine ait sıra ortalamalarının yükseldiği görülmektedir. Bu, anne eğitiminin öğrencilerin davranışlarına yansımasını göstermesi bakımından önemli görülmüştür. Bu sonuç Sağlam'ın (2000) ailelerin kültürel düzeyleri ile öğrencilerin demokratik tutumları arasında anlamlı ilişki olduğu yönündeki bulgularıyla benzeşmektedir. Ancak, Yazıcı (2011) öğretmen adaylarının demokratik değerlerine yönelik olarak yaptığı araştırmada anne eğitim durumunun bir farklılaşma nedeni olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin babalarının eğitim durumuna göre demokratik tutum düzeylerine ilişkin görüşlerinin anlamlı ($p>.05$) bir şekilde farklılaşmadığı görülmüştür. Bu sonuç öğrencilerin demokratik tutum düzeylerinin baba eğitim düzeyine bağlı olarak farklılaşmadığını göstermektedir. Ancak, Yazıcı (2011) öğretmen adaylarının demokratik değerlerine yönelik olarak yaptığı araştırmada baba eğitim düzeyi arttıkça öğretmen adaylarının demokratik değerlere katılım düzeyinin arttığını, dolayısıyla öğrencilerin demokratik tutum düzeylerinin baba eğitim düzeyine bağlı olarak farklılaştığı sonucuna ulaşmıştır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin annelerinin ve babalarının iş durumuna göre demokratik tutum düzeylerine ilişkin görüşlerinin anlamlı ($p>.05$) bir şekilde farklılaşmadığı görülmüştür. Bu durumda öğrencilerin demokratik tutum düzeylerinin anne ve baba iş durumuna bağlı olarak farklılaşmadığını göstermektedir.

Sonuç olarak bu araştırma, ilköğretim öğrencilerinin demokratik tutumlarının "oldukça katılıyorum" düzeyinde olduğunu göstermektedir. Bu da öğrencilerin demokratik tutum düzeylerinin en üst düzeye çıkarılması için önlemler alınması gerektirdiğini düşündürmektedir. İlköğretim öğrencilerinin demokratik tutum düzeylerinin cinsiyet bakımından kız öğrenciler lehine; anne eğitim durumu bakımından annesi okuma yazma bilmeyenlerin aleyhine anlamlı şekilde farklılaştığı görülmüştür. İlköğretim 6. ve 7. sınıf öğrencilerinin sınıf düzeylerinin, babalarının eğitim durumunun, annelerinin ve babalarının iş durumunun

demokratik tutum düzeylerini anlamlı bir şekilde farklılaştırmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmanın bulguları ışığında şu önerilere yer verilebilir:

Öğrencilerin demokratik tutum düzeylerini artıracak önlemler alınması sağlanmalıdır. Bu bağlamda anne, baba ve öğretmenlerin demokratik tutum kazandırmadaki rolü dikkate alınarak model oluşturacak şekilde yetiştirilmeleri sağlanmalıdır.

Öğrencilerin gösterdiği demokratik tutumlar ödüllendirilerek teşvik edilmelidir.

Öğretmenler sınıf başkanını seçme, sınıf düzenini oluşturma, sınıf kurallarını belirleme gibi konularda öğrencilerin katılımını teşvik etmelidir.

Kaynakça

Akın, U. & Özdemir, M. (2009). Öğretmen adaylarının demokratik değerlerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi: Eğitim Bilimleri Fakültesi Örneği. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, *42* (2), 183-198.

Balcı, A. (2004). *Sosyal bilimlerde araştırma: Yöntem, teknik ve ilkeler*. Ankara: Pegem A Yayınları.

Büyükdüvenci, S. (1990). Demokrasi, eğitim ve Türkiye. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, *23* (2), 583-597.

Büyüköztürk, Ş. (2009). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı,* Ankara: Pegem A Yayınları.

Çankaya, İ. H. (2010). İlköğretim okul yöneticilerinin demokrasiye ilişkin tutumlarını etkileyen bazı etkenler üzerine bir araştırma. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *10* (2), 945-960.

Dewey, J. (1996). *Demokrasi ve eğitim* (Çev. M. S. Otoran). İstanbul: Başarı Yayınları.

Doğanay, A., Çuhadar, A. & Sarı, M. (2004). Sosyal bilgiler ve sınıf öğretmenlerinin demokrasi anlayışlarına ilişkin algılarının değerlendirilmesi. *Uluslararası Demokrasi Eğitimi Sempozyumu*, Çanakkale.

Edwars, C. H. (2008). *Classroom Discipline & Management* (Fifth Edition). New Jersey: John Wiley & Sons Publishers.

Ektem, I. S. & Sünbül, A. M. (2011). Öğretmen adaylarının demokratik tutumları üzerine bir araştırma. *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, *31*, 159-168.

Ercoşkun, M. H. & Nalçacı, A. (2008). Sınıf öğretmeni adaylarının empatik beceri ve demokratik tutumlarının incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, *180*, 204-215.

Farrel, J. P. (1998). Democracy and education: Who gets to speak and who is listened to? *Curriculum Inquiry*, *28* (1), 1-7.

Genç, S. Z. & Kalafat, T. (2008). Öğretmen adaylarının demokratik tutumları ile empatik becerilerinin değerlendirilmesi üzerine bir araştırma. *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *19*, 211-222.

Gömleksiz, M. (1990). Demokratik sınıf ortamı açısından öğretim elemanı ve öğrenci davranışlarının değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *1* (3), 79-97.

Gözütok, F. D. (1995). *Öğretmenlerin demokratik tutumları*. Ankara: TDV Yayınları.

Güven, A. & Akkuş, Z. (2004). Demokratik değer kazanımında okulların rolü. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, *9*, 217-224.

Hotaman, D. (2010). Demokratik eğitim: Demokratik bir eğitim programı. *Kuramsal Eğitimbilim*, *3* (1), 29-42.

Karadağ, E., Baloğlu, N. & Yalçınkayalar, P. (2006). İlköğretim okulu yöneticilerinin öğretmenler tarafından algılanan demokratik tutumları ile öğretmenlerin demokratik değerleri üzerine ilişkisel bir araştırma. *Değerler Eğitimi Dergisi*, *4* (12), 65-82.

Karasar, N. (1994). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: 3 A Araştırma Danışmanlık Limited.

Kaymakcan, R. (2007). Bir değer olarak hoşgörü ve eğitimi. *Değerler ve Eğitimi Uluslar arası Sempozyumu.* R. Kaymakcan & Diğ. (Ed.), İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 515-531.

Kepenekçi, Y. K. (2003). Demokratik okul. *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, *3* (11), 44-53.

Kıncal, R. Y. & Işık, H. (2003). Demokratik eğitim ve demokratik değerler. *Eğitim Araştırmaları, 11*, 54-58.

Morrison, K. A. (2008). Democratic classrooms: Promises and challenges of student voice and choise, part one. *Educational Horizons*, *87* (1), 50-60.

Öztürk, C. ve Otluoğlu, R. (2002). *Sosyal bilgiler öğretiminde edebi ürünler ve yazılı materyaller*. Ankara: Pegem A Yayınları.

Özdamar, K. (1999). *Paket programlar ile istatistiksel veri analizi* (2. Baskı). Eskişehir: Kaan Kitabevi.

Sağlam, H. İ. (2000). Sosyal bilgiler dersinin demokratik tutum geliştirmedeki rolü. *Milli Eğitim Dergisi*, *146*, 67-71.

Sarı, M., Sarı, S. & Ötünç, M. S. (2008). An investigation of devotion to democratic values and conflict resolution abilities: A case of elementary school students. *Educational Sciences: Theory & Practice*, *8*, 183-192.

Selvi, K. (2006). Developing a teacher trainees' democratic values scale: Validity and reliability analyses. *Social Behavior and Personality*, *34* (9), 1171-1178.

Yazıcı, K. (2011). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının demokratik değerlerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, *36* (159), 165-178.

Yeşil, R. & Aydın, D. (2007). Demokratik değerlerin eğitiminde yöntem ve zamanlama. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, *11* (2), 65-84.

Yeşil, R. (2010). Demokratik öğretmen kararlılığı ölçeğinin geçerlik ve güvenirliği. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, *10* (4), 2615-2642.

Zencirci, İ. (2003). İlköğretim okullarında yönetimin demokratiklik düzeyinin katılım özgürlük ve özerklik boyutları açısından değerlendirilmesi. Yayımlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Ek-1.
Demokratik Tutum Ölçeği (DTÖ)

Hiç katılmıyorum (1), Biraz katılıyorum (2), Kararsızım (3), Oldukça katılıyorum (4), Tamamen katılıyorum (5)

1.	Ülke yönetiminde seçme ve seçilme hakkı kullanılarak söz sahibi olunur	( )
2.	Sınıf başkanını seçimle belirlemek sınıf yönetimine ortak olmaktır	( )
3.	Demokrasi ile ilgili öğrendiklerimi sosyal kulüp çalışmalarında uygularım	( )
4.	Sınıf kurallarını birlikte belirlemek demokratik bir davranıştır	( )
5.	Demokrasi halkın kendi kendini yönetmesidir	( )
6.	Milli egemenlik için demokrasi önemlidir	( )
7.	Demokrasi ile yönetilen ülkelerde millet yönetimde söz sahibidir	( )
8.	Demokrasi uygulanması gereken bir yaşam biçimidir	( )
9.	Demokrasi ile özgürlük ayrılmaz bir bütündür	( )
10.	Demokrasi hak ve öz gürlüklerimizin güvencesidir	( )
11.	Demokrasi hayatımızı kolaylaştıran kurallar bütünüdür	( )
12.	İnsanlar düşüncelerini özgür bir şekilde ifade edebilmelidirler	( )
13.	Demokrasi insan hak ve özgürlüklerini koruyan bir yönetim biçimidir	( )
14.	Demokrasi hoşgörülü insanlara ihtiyaç duyar	( )
15.	Eleştiriye açık olmak demokratik bir davranıştır	( )
16.	Toplumda huzur içinde yaşamak için karşılıklı hoşgörüye ihtiyaç vardır	( )
17.	Hoşgörülü olmak birlikte yaşamın vazgeçilmezidir	( )
18.	Demokrasi hoşgörülü insanlar sayesinde gelişir	( )
19.	Hoşa gitmeyen düşünceleri bile söz kesmeden hoşgörü ile dinlemek demokratik bir davranıştır	( )
20.	Kadın erkek ayrımı olmaksızın herkesin yasalar karşısında eşittir	( )
21.	Dil, din, ırk ayrımı olmaksızın herkes yasalar önünde eşittir	( )
22.	Zengin, fakir ayrımı olmaksızın herkes yasalar önünde eşittir	( )
23.	Kadın erkek ayrımı olmaksızın herkes eşit eğitim hakkına sahiptir	( )
24.	Dil, din, ırk ayrımı olmaksızın herkes eşit eğitim hakkına sahiptir	( )
25.	Vergi vermek bir vatandaşlık görevidir	( )
26.	Oy kullanmak bir vatandaşlık görevidir	( )
27.	Askerlik yapmak bir vatandaşlık görevidir	( )
28.	Demokratik yaşamın kurallarına uymak vatandaşlık görevlerini yerine getirmek anlamındadır	( )
29.	Vatandaşlık görevlerini yerine getirmek topluma hizmet etmek demektir	( )
30.	İnsan haklarına saygı duymak insan olmanın gereğidir	( )
31.	Yaşama hakkı, insanın en temel hakkıdır	( )
32.	Demokrasi insan haklarına dayanan bir yönetim biçimidir	( )
33.	İnsan hakları evrenseldir	( )
34.	Demokrasi ve insan hakları ayrılmaz bir bütündür	( )